

Internetspaarbanken staan niet midden in de samenleving

De teloorgang van Icesave en de problemen bij ING Direct weerhouden andere financiële instellingen er niet van om internetspaarbanken op te richten. Het bedrijfsmodel van internetspaarbanken ondermijnt echter de traditionele relatiebanken en stelt bovendien de Nederlandse schatkist bloot aan ongelimiteerde risico's. De overheid doet er goed aan om deze vorm van sparen buiten de depositogarantie te houden.

Het bankwezen is een informatie-intensieve bedrijfstak, waarin informatie- en communicatietechnologie (ICT) van groot belang is. ICT stelt banken in staat om informatie beter, sneller en goedkoper te genereren, verwerken en verspreiden (White, 2003). Ontwikkelingen in de ICT hebben dan ook een sterke invloed op het bedrijfsmodel van banken. De meeste banken kiezen ervoor om fysieke klantencontacten via een kantorennetwerk te combineren met internetbankieren. Daarnaast zijn er banken actief die hun klanten uitsluitend via het internet benaderen. Dit is het bedrijfsmodel van de pure internetbank. Het succesverhaal is ING Direct. Deze internetspaarbank is sinds eind jaren negentig uitgegroeid tot de wereldwijde marktleider en heeft meer dan 200 miljard euro aan spaargeld buiten Nederland aangetrokken. Tijdens de kredietcrisis moest zij echter grote verliezen bij haar Amerikaanse dochter incasseren. Toen na de val van Lehman Brothers de liquiditeit in de geldmarkt opdroogde, werden in Nederland een aantal kleinere internetspaarbanken opgestart, die onder het vangnet van de depositogarantieregeling gemakkelijker financiering konden aantrekken dan in de geldmarkt. Voorbeelden zijn NIBC Direct en Leaseplan Bank. Recentelijk kondigde ook de Rabobank aan om haar activiteiten op het gebied van internetsparen fors uit te breiden (Reuters, 2011). Via RaboDirect, nu al actief in onder andere Nederland en België, wil de Rabobank 25 miljard euro aan spaargeld ophalen in Frankrijk en Duitsland. Dit bedrijfsmodel ondermijnt echter de traditionele relatiebanken en kan risico's opleveren voor de Nederlandse schatkist. De maatschappelijke nadelen van deze vorm van bankieren kunnen echter worden geneutraliseerd door selectiever om te gaan met de depositobescherming.

Bedrijfsmodellen van banken

De kredietcrisis heeft de aandacht gevestigd op de bedrijfsmodellen van banken. In de literatuur wordt meestal een onderscheid gemaakt tussen zogenaamde relatiebanken en transactiebanken (Buiten,

2008). Bij relatiebanken draait het om het opbouwen en onderhouden van langetermijnrelaties tussen bank en klant. De bank investeert in het verzamelen van klant-specifieke informatie en onderhoudt regelmatig contact met de klant, ten einde door de tijd heen verschillende financiële diensten te verstrekken aan dezelfde klant. Het coöperatieve bedrijfsmodel, dat is gebaseerd op een sterke worteling van de bank in de samenleving, is de ultieme vorm van relatiebankieren. In tegenstelling hiermee gaat het bij transactiebanken vooral om onpersoonlijke financiële transacties die veelal via de financiële markten worden afgehandeld. Transactiebanken worden ook wel aangeduid als zakenbanken. Naarmate een bank meer het karakter heeft van een transactiebank staan er op de bankbalans meer financiële instrumenten die verhandelbaar zijn in de financiële markten. Spaargeld en kredietverlening aan het midden- en kleinbedrijf (mkb) en consumenten komen meer voor bij relatiebanken.

Tijdens de kredietcrisis bleken transactiebanken veel kwetsbaarder voor de omslag in het marktsentiment te zijn dan relatiebanken. Volgens Boonstra (2010) zijn in het bijzonder coöperatieve banken, zoals de Rabobank, minder zwaar getroffen door de kredietcrisis dan commerciële banken en zakenbanken. Hij legt een verband met het coöperatieve bedrijfsmodel. Door hun focus op de lokale gemeenschap hebben coöperatieve banken relatief weinig geld in riskante beleggingen gestopt. De coöperatieve grondslag, waarin het gezamenlijk belang van mensen en gemeenschappen centraal staat, was hun redding. Het pure internetsparen is een relatief nieuw bedrijfsmodel. Hierbij wordt buitenlands spaargeld uitsluitend aangetrokken via het internet, zonder dat de bank een lokale aanwezigheid heeft in de vorm van een kantorennetwerk. Met goede ICT, marketing en hoge spaarrentes kan een internetspaarbank in korte tijd veel geld ophalen bij de spaarder. Oppervlakkig beschouwd deelt de internetspaarbank de oriëntatie op de consument als spaarder met een relatiebank. Maar de afwezigheid van een lokaal kantorennetwerk bemoeilijkt het investeren in langetermijnrelaties tussen bank en klant. De meeste internetspaarbanken investeren maar zeer beperkt in klant-specifieke informatie en doen niet aan kredietverlening aan het mkb (Arnold en Van Ewijk, 2011). Het bedrijfsmodel trekt ook vooral de rentegevoelige spaarder aan, die zo weer is vertrokken als de spaarrente bij een andere bank hoger is. Met relatiebankieren heeft deze vorm van bankieren dan ook weinig te maken.

IVO ARNOLD

Hoogleraar aan de Erasmus
Universiteit Rotterdam en
aan de Nyenrode Business
Universiteit

Maatschappelijke nadelen van een internet spaarbank

Een belangrijk nadeel van internet spaarbanken is dat zij spaargeld onttrekken aan de lokale gemeenschap, maar deze middelen niet terugsluizen naar diezelfde gemeenschap. Hun kennis van het lokale bedrijfsleven is daarvoor te beperkt. Deze ontworteling van het spaargeld kan ertoe leiden dat de beschikbare kredietverlening voor het mkb afneemt. ING Direct en Icesave investeerden hun internet spaargeld grotendeels in obligaties, waardoor deze middelen niet meer beschikbaar waren voor kredietverlening aan het mkb. Internet spaarbanken verhevigen daarmee de concurrentie op de spaarmarkt, waardoor de financieringskosten van de banken omhoog gaan en de mkb-kredietverlening duurder wordt. Dit doen zij onder de beschermende deken van de depositogarantie, waardoor de spaarder voor de hoogste rente kiest en geen rekening hoeft te houden met het risicoprofiel van de bank. Het argument dat de vrijmarktwerking haar gang moet kunnen gaan, gaat dus niet op, want een echt vrije markt zou geen door de staat gesubsidieerde depositogarantie kennen.

Het tweede nadeel van internet spaarbanken betreft eveneens de depositogarantieregeling. Voor zover internet spaarbanken internationaal opereren als bijkantoren van het moederconcern, belasten zij het binnenlandse depositogarantiestelsel. Momenteel opereert RaboDirect in Ierland en België als bijkantoor. Daarmee vallen deze activiteiten onder de Nederlandse garantieregeling. De Nederlandse overheid garandeert dus het Ierse en Belgische spaargeld. Een faillissement van een van de grootbanken kan immers niet worden opgevangen door de sector zelf, zoals de wet voorschrijft. Omslaan over de overige banken zou een domino-effect teweeg brengen. De Rabobank vermeldt dit ook met zoveel woorden op haar Belgische website: "Het zijn dus de banksector en de Nederlandse overheid die uw kapitaal garanderen" (Rabobank, 2011). Dit betekent dat bij een succesvolle buitenlandse expansie van RaboDirect de belastingbetaler wordt blootgesteld aan nog eens 25 miljard euro aan buitenlandse deposito's, bovenop de al bestaande blootstelling van circa 60 miljard euro aan het buitenlandse spaargeld van ING Direct.

Wanneer grote banken in kleine landen internationaal gaan bankieren is waakzaamheid geboden. Er ontstaat al gauw een riskante onbalans tussen de omvang van de depositogaranties en de draagkracht van de economie die zich garant stelt (Arnold, 2008). De IJslandse casus heeft dit aangetoond, maar de Nederlandse toezichthouder heeft daaruit nog geen lessen getrokken. De Nederlandse overheid gaat er blijkbaar nog steeds van uit dat het systeemrisico van de grootbanken ondervangen wordt door de hoge kwaliteit van het toezicht in Nederland. Bovendien was de garantieregeling tot nu toe alleen bij kleine banken toegepast, wat impliceerde dat de grootbanken weinig kon gebeuren. Eenzelfde vertrouwen in de grootbanken had de toezichthouder toen deze in 2006 de kans op problemen bij grote banken als miniem beoordeelde. Ook na de kredietcrisis is de heersende opinie onder toezichthouders dat meer en beter toezicht het antwoord is op systeemrisico, in plaats van structuurwijzigingen die de groei van instellingen begrenzen.

Nu zal de Rabobank kunnen aanvoeren dat haar unieke AAA credit rating de schatkist voldoende beschermt. Maar credit ratings zijn momentopnames; in de financiële wereld is niets zeker. De ervaring leert bovendien dat buitenlandse expansie niet risicoloos is. Volgens Boonstra (2010) waren de verliezen die coöperatieve banken leden tijdens de kredietcrisis juist geconcentreerd in hun internationale activiteiten. Het internet sparen is bovendien een bedrijfsmodel dat aan zijn eigen groei ten onder kan gaan. De introductie van ING Direct in de Verenigde Staten leidde tot een dusdanig grote toestroom van Amerikaans spaargeld, dat het management niet wist waar ze het geld moest laten. Een deel kwam terecht in de Alt-A portefeuille die in 2009 door de Nederlandse staat moest worden gegarandeerd.

Herijking depositobescherming

Met een kritische herijking van de depositobescherming kan de overheid de nadelige maatschappelijke effecten van internet spaarbanken neutraliseren. Of een bank onder het depositogarantiestelsel van DNB valt, is momenteel vooral een juridische kwestie. Een bankvergunning mag niet ontbreken, maar naar het

bedrijfsmodel van de bank wordt niet gekeken. Zo kon het gebeuren dat Leaseplan een internetbank startte, terwijl er geen publiek belang is gediend bij het op deze wijze ondersteunen van een autoleasebedrijf. Ook voor andere internet spaarbanken en voor transactiebanken kan men zich afvragen waarom zij onder een publiek vangnet zouden moeten vallen. Een economische analyse zou zich bij de beantwoording hiervan richten op de maatschappelijke functie van banken. Deze bestaat voornamelijk uit het onderhouden van het betalingscircuit en het verzorgen van de kredietverlening aan bedrijven die geen rechtstreekse toegang tot de financiële markten hebben. Internet spaarbanken die de hun toevertrouwde middelen beleggen in obligaties vervullen geen onmisbare maatschappelijke functie. Beleggingsfondsen kunnen dit ook. Er is ook geen Nederlands belang gediend bij het beschermen van buitenlandse spaarders die hun geld naar de online bijkantoren van de Nederlandse grootbanken brengen. En autoleasebedrijven kunnen net zoals alle andere bedrijven aankloppen bij een bank, in plaats van bij de spaarder.

Een herijking van de depositogarantie is dus op zijn plaats, waarbij de overheid expliciteert waarom een bank het verdient om onder het publieke vangnet te vallen. De overheid zou dit via certificering duidelijk kunnen maken aan het publiek. Dit vergt weliswaar een overheid of toezichthouder die durft te oordelen, maar biedt tevens een stuurmiddel om onwenselijke activiteiten van banken te ontmoedigen.

Conclusie

Vanwege hun spilfunctie in de financiële intermediaatiediensten verdienen relatiebanciers de bescherming van een depositogarantieregeling. Deze functie wordt echter uitgehold door internet spaarbanken, die ook onder de garantieregeling vallen. Hun bedrijfsmodel ondermijnt het traditionele relatiebanciers, maakt mkb-kredietverlening duurder en levert bovendien risico's op voor de schatkist. Nu ook prototypische relatiebanciers aan internet sparen gaan doen, is het hoog tijd voor de overheid om in te grijpen.

LITERATUUR

Arnold, I.J.M. (2008) *Beperk depositogarantie tot ingezetenen*. ESB, 93(4546), 667-668.

Arnold, I.J.M. en S. van Ewijk (2011) *Can pure play internet banking survive the credit crisis?* *Journal of Banking and Finance*, 35(4), 783-793.

Boonstra, W.W. (2010) *Banking in times of crisis, the case of Rabobank*. In: Balling, M., J.M. Berk en M.-O. Strauss-Kahn (red.) *The quest for stability: the view of financial institutions*. Wenen: SUERF.

Buiter, W.H. (2008) *Central banks and financial crises*. Presentatie tijdens het symposium van de Federal Reserve Bank of Kansas City, 21-23 augustus, Kansas.

Rabobank (2011) *Robuuste garantieregeling*. www.rabobank.be, 18 maart.

Reuters (2011) *Rabobank still to tap market for over 10 billion euros*. www.reuters.com, 28 januari.

White, L.J. (2003) *The new economy and banks and financial institutions*. *Stern School of Business Working Papers*, 2003(04).